

Ondrej Vizi i Vojislav Vasić: ISTORIJAT ORNITOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA CRNE GORE SA BIBLIOGRAFIJOM. Glasnik Republičkog zavoda za zaštitu prirode — Prirodnjačkog muzeja — Titograd, 13/1980.

U Glasniku Republičkog zavoda za zaštitu prirode — Titograd, br. 13/1980. objavljen je istorijat ornitoloških proučavanja Crne Gore sa bibliografijom čiji su autori poznati ornitolozi O. Vizi i V. Vasić.

Sve veće interesovanje za proučavanje prirode i prirodnih bogatstava Crne Gore ističe u novije vrijeme prijeku potrebu prikupljanja i rezimiranja raspoloživih naučnih podataka svih grana i oblasti prirodnih nauka. Istraživači bogatog svijeta ptica u Crnoj Gori najzad su dobili djelo u kojem su sakupljeni i sistematizovani svi podaci o dosadašnjim proučavanjima u ovoj oblasti. Osim objavljivanja ornitološke bibliografije od ukupno 187 naslova, autori Vizi i Vasić otišli su i dalje. Oni su prikazali pregledno istorijat ornitoloških proučavanja na teritoriji Crne Gore od samog početka tih proučavanja do danas. Pošto pruža znatno više podataka o ornitologiji Crne Gore nego što je goli spisak literature o tome, rad postaje još značajniji.

Autori su istorijat tih proučavanja podijelili u nekoliko međusobno manje-više odvojenih perioda, koji svaki za sebe čini određenu cjelinu.

U prvom periodu, koji počinje sredinom, a završava se krajem prošloga vijeka, ornitološka proučavanja u Crnoj Gori obavljaju prirodnjaci-putopisci, koji u svojim putopisima i stručnim člancima prikazuju, osim ljepota ove zemlje, do tada nedovoljno poznate i pristupačne, i najznačajnije predstavnike ptičjeg svijeta. Najpoznatiji su autori toga doba zagrebački malakolog dr H. C. Küster, Julius Finger iz Beča i Anton Fritsch iz Praga a zatim Britanac T. L. Powys, više poznat u nauci kao lord Lilford i drugi. Za to doba karakteristično je manje-više uzgredno a nerijetko i slučajno prikupljanje ornitoloških podataka.

Drugi period predstavlja početak sistematskih proučavanja ornitofaune u Crnoj Gori. Ovom periodu daje pečat rad najpoznatijeg i najznačajnijeg istraživača ptica Crne Gore — Ljudevita Fi-

rera, koji u vrijeme od 1890-1900. izučava ptice Skadarskog jezera, primorja i okoline Podgorice a zatim Bjelasice, Komovâ, Durmitora i nekih drugih predjela. U početku radi sam uz pomoć lokalnih lovaca a jedno vrijeme i prestolonasljednika Danila. Kasnije mu se pridružio i poznati sarajevski ornitolog Otmar Rajzer. Sa Rajzerom, Firer piše IV tom poznatog djela »Materialen zu einer Ornithologie der Balkanica«. To je do danas jedinstvena i jedina neprevaziđena knjiga o pticama u Crnoj Gori. I Firer i Rajzer sakupili su veliki broj primjeraka ptica, gnijezdâ i jajâ koji su smješteni u nekom od tada poznatih prirodnjačkih muzeja u Beču, Sarajevu, Budimpešti, Petrogradu i drugim.

Druga značajna proučavanja u tom periodu obavio je prof. Spiridon Brusina iz Zagreba koji je 1890. organizovao posebnu sakupljačku ekspediciju u Crnu Goru. Sakupljeni materijal smješten je u Prirodnjačkom muzeju u Zagrebu. Na kraju ovog perioda Crna Gora je bila ornitološki već dobro poznata i proučeniija nego neke druge oblasti današnje Jugoslavije.

Treći period nastaje tokom prve polovine ovog vijeka. On se karakteriše odsustvom sistematskih opsežnih ornitoloških proučavanja cijele teritorije Crne Gore, dok se prilično detaljno proučavaju ptice nekih užih oblasti. Naročito se u to doba proučavaju Boka Kotorska, ušće Bojane i Skadarsko jezero. Najznačajniji autori iz tog perioda jesu: P. Kollibay, E. Grossmann i F. Rohaček, a 1934. ponovo se pojavljuje stari Firer koji proučava i sakuplja ptice Albanije i nekih dijelova Crne Gore — ovoga puta za Carnegie muzeum u Pitsburgu — SAD. Posbno je za vrijeme austrougarske okupacije proučavao ptice u Boki Kotorskoj A. Bradner a u nekim drugim predjelima Crne Gore H. Schenk. Tokom drugog svjetskog rata proučavao je ptice Crne Gore i Albanije dr E. Kattinger.

Četvrti period nastaje nakon drugog svjetskog rata. U tom razdoblju izdvajaju se dvije uporedne komponente proučavanja ornitofaune u Crnoj Gori. Prva poslijeratna proučavanja obavljali su autori iz Zagreba — A. Maštrović, D. Rucner i dr. Naš najpoznatiji savremeni ornitolog S. Matvejev proučava ptice Crne Gore niz godina. Rezultate tih proučavanja ovaj autor ugrađuje u studije o zoogeografskom rasprostranjenju i u monografske studije ptica Balkana. Njegov rad nastavlja njegov učenik Vojislav Vasić — jedan od autora rada koji prikazujemo. Međutim, puniji razvoj crnogorske ornitologije nastaje 60-tih godina osnivanjem Biološkog zavoda i Republičkog zavoda za zaštitu prirode u Titogradu. Prvi crnogorski autori — Ivanović, Stojković i Vučković — proučavaju ptice čitave teritorije Crne Gore. Tada se formira i prirodnjačka zbirka. Najzad 1972. Crna Gora dobija i svog prvog pravog ornitologa specijalistu — O. Vizija, koji proučava

pretežno ptice Skadarskog jezera, posebno pelikane. U saradnji sa V. Vasićem, njegova se proučavanja proširuju i na ostalu teritoriju Crne Gore. Jedan od vidova te saradnje jeste i bibliografija, koju prikazujemo.

Drugu komponentu ornitoloških proučavanja u ovom razdoblju čini intenzivan razvoj amaterske ornitologije. Ljubitelji prirode, posebno studenti koji dolaze ovamo na ljetovanje, posmatraju uzgredno i život ptica u pojedinim predjelima Crne Gore, a svoja zapažanja o tome objavljuju u odgovarajućim časopisima širom svijeta. Posebno je zapažen rad amatera-studenata iz Velike Britanije koji gotovo svake godine, u organizaciji agencije »Ornitholidys«, dolaze u Crnu Goru radi posmatranja i proučavanja ptica. Takođe su brojni amateri iz Francuske i obje Njemačke. Ovi mladi ljubitelji prirode sakupili su veliki broj zanimljivih podataka, koje pripremaju za stručnu obradu i naučnu analizu radi objavljivanja. Jugoslovenski ornitološki amaterizam na žalost je tek u povoju.

Bibliografija ornitofaune Crne Gore od 187 naslova ukazuje na značaj i kvantitet ornitoloških proučavanja u Crnoj Gori. Iz nje se vidi da ptice Crne Gore nijesu proučavane sasvim ravnomjerno niti u vremenu niti u prostoru. Ostale su praznine u poznavanju ptica i njihove ekologije u pojedinim godišnjim dobima i pojedinim oblastima Crne Gore. Stoga ova bibliografija sa odgovarajućim istorijatom ne samo što pruža iscrpne podatke o dosadašnjim proučavanjima ove vrste nego ukazuje i na njihovu nedovoljnu ujednačenost i time upućuje buduće naučne radnike u kom pravcu treba da se kreću nova preciznija naučna istraživanja u ovoj oblasti.

Rad predstavlja, bez sumnje, veliku pomoć i osnovu tih budućih proučavanja ove bogate i omiljene grupe živih bića u Crnoj Gori. Nadamo se, s pravom, da će on poslužiti i kao neposredni podstrek za izradu odgovarajućih bibliografija i iz drugih grana prirodnih nauka za koja se u novije vrijeme osjeća u nas sve veća potreba.

Dr Ljubo Pavičević